

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

פרשת נצבים וילך תש"פ • גליון שצ"ה

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

יקילו הא מיעקרא מצוות תקנת חכמים דהסיבה לגמרי, דהרי אם יהא רשאי שלא להסב בתרתי כסי קמאי, יהא נמי רשאי שלא להסב בתרתי כסי בתראי.

וכעין זה כתבו תוספות בביצה (י"ד א' ד"ה איכא) לענין היכא דמספקא לן באחד משני דברים איזה מהם אסור מדרבנן, דאין להקל באחד מהם דאם כן יש להקל גם בהשני.

ומעתה כתב הגאון השואל הנ"ל דהוא הדין בבי' אותיות השי' יש להחמיר בשניהם דאם לא כן יבוא להקל בשניהם.

ב. פסול הספר תורה

אך דחה הגרע"א דזה אינו, דבהסיבה הפסול רק בכוס זה שלא היסב, אבל באות שי' הפסול מתפשט על כל הספר תורה, דממה נפשך נפסלה האי ספר תורה, הלכך לא יבוא להקל בשניהם דאז הספר תורה הא יהא פסול. ואם כן אכתי כשכתב רק א' מהם בראש העמוד שייך דינא דספק דרבנן לקולא.

ג. יקל בספר תורה אחר

אך לכאורה יש לעיין דמכל מקום יש לומר כהגאון השואל דאין להקל באחת מבי' אותיות השי', דהשתא יקל בהאי שי' לכותבו שלא בראש העמוד, ואחר כך יקל בספר תורה אחר שיש בו השי' האחרת לכותבו שלא בראש העמוד, וממה נפשך תחסר לו פעם אחת קריאת התורה, וכמו בדי' כוסות דממה נפשך יחסר לו הסיבה בדי' כוסות.

ד. גם בבי' ימים

וכי תימא דשאני הכא דהוה בבי' ימים, [ואשכחן חילוקא בין תרתי דסתרי ביום אחד ובבי' ימים לענין מנחה ומעריב בזמן פלג המנחה].

אך חזינן דאין לחלק בהכי, דהרי כתב בר"ן במגילה (בי' א' בדפי הרי"ף ד"ה ולענין) דספק מוקף כגון טבריא, יעשו מספק פורים רק ביי"ד, דספק דרבנן לקולא, ודנו בהפוסקים (משנה למלך פ"א הל' מגילה ה"א) דמאי שנא מדי' כוסות דמספק חייב להסב בכל הדי' כוסות כדי שלא יתבטל התקנת חכמים, ולא אמרינן דסגי שיסב בבי' הראשונות. ולא חילקו הפוסקים דשאני התם דאיירי בבי' ימים. אלא חזינן דגם בבי' ימים אמרינן דינא דהר"ן דמחמירין בתרווייהו.

ה. לא שכיחא

תו, דבספר תורה נמי משכחת לן ביום אחד שהתחיל בספר תורה אחד וגומר בספר תורה השני. ויש לומר דזה מילתא דלא שכיחא.

ומצאנו דלא חיישינן למילתא דלא שכיחא, דהנה כתב בתשובות הגרע"א (קמא ס"י מ"ט) במצא רצועות של תפילין, ואינו יודע אם היו קשורות לתפילין של רש"י או לתפילין של רבינו תם, דלכאורה נימא דאין להשתמש בהם, דדילמא קודם היו הרצועות קשורות לתפילין שהם באמת כשירות, משא"כ התפילין שמניח עכשיו אינם כשירות, ונמצא דמוריד הרצועות מקדושתן.

אמנם מביא הגרע"א בשם תשובות יד אליהו (סי' ה') דבאמת אין לחוש דילמא מורדין בקודש, דיכול להשתמש בהם מדין ספק ספיקא, חדא, דילמא קא עביד מה שהיה מקודם, ושנית, דילמא מה שהיה קודם אינו קדוש. [והיינו דאם רוצה להחזיקם לשל רש"י, הוי ספק ספיקא,

בי"ה שמ"ו בראש העמוד

ועתה פתבו לכם את השירה הזאת וגו' (ל"א י"ט)
איתא בקרא 'ועתה כתבו לכם', וילפינן מהכא בגמרא סנהדרין (כ"א ב') מצוות כתיבת ספר תורה.

והנה איתא בשולחן ערוך (יו"ד סי' רע"ג סעי' ו') דיש סופרים מדקדקים לכתוב שש אותיות מסויימים בתחילת העמודים.

וכתב הש"ך (שם ס"ק ה' ו') דהשש אותיות הם "בי"ה שמ"ו", שהם, ב' - דבראשית, י' - יודוך אחיך, ה' - הבאים אחריהם, ש' - שמר לך, ויש עושים ש' - שופטים ושוטרים, מ' - מה טובו, ו' - ואעידה בס. וכתב בש"ך דאע"פ דכתב ברמ"א דאין לדקדק בזה, מכל מקום למעשה יש לנהוג כך.

והנה מבואר דלענין האות ש' איכא ב' דיעות, אם הוי ש' דשמר לך או דשופטים, ומספק עבדינן תרווייהו בראש העמוד. ויש לדון מהו בכתב הסופר רק אחד מהם בראש העמוד.

א. ספק דרבנן לקולא

הנה לחד גיסא, כתב הגרע"א (תשובות שבסוף ספר דרוש וחינוך, כתבים פ"ח ב' מדפי הספר) דיש לומר ספיקא דרבנן לקולא. [תו כתב דפשיטא דכל האי דינא דשש אותיות אינו אלא לכתחילה].

ב. אין להקל דאם כן גם בהשני

אמנם לאידך גיסא, כתב הגאון השואל (מובא בדברי הגרע"א שם) דאין להקל מטעם ספיקא דרבנן לקולא, כיון דאם כן ילך לקולא גם באות שי' השניה שלא לכותבה בראש העמוד. והוכיח הכי מדין הסיבה וכדלקמן.

ג. פסול הספר תורה

אך דחה הגרע"א דזה אינו, דבשלמא התם בהסיבה הפסול רק באותו כוס, אבל באות שי' הפסול מתפשט על כל הספר תורה, דממה נפשך נפסלה האי ספר תורה, [דלא דיינינן בתר שעת הכתיבה], הלכך לא יבוא להקל בשניהם דאז הספר תורה הא יהא פסול. ואם כן אכתי כשכתב רק א' מהם בראש העמוד שייך דינא דספק דרבנן לקולא.

תרתי דסתרי

הנה הבאנו נידון האם אפשר להקל לכתוב שתי האותיות שי' שלא בראש העמוד. ויש לדון בכמה אנפי, ואחר כך נביא כעין זה עוד כמה נידונים באופנים דתרתי דסתרי.

א. הוכחה מהסיבה בדי' כוסות

הנה הגאון השואל הנ"ל הביא ראיה דאמרינן בזה תרתי דסתרי, דמי להא דאיתא בגמרא פסחים (ק"ח א') בדינא דהסיבה בדי' כוסות, דחולקים אם צריך הסיבה בתרתי כסי קמאי או בתרתי כסי בתראי, ומסקינן דהשתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי אידי ואידי בעי הסיבה, וביאר בר"ן (פסחים כ"ג א' בדפי הרי"ף) דיש להסב בכל הדי' כוסות, דאע"ג דבעלמא קיימא לן דספק דרבנן לקולא, מכל מקום שאני הכא דאם

מי נימא דמהני לתרוייהו ויצאו מספק ספיקא, דספק שכבר נטלו, וספק דעכשיו יצאו ידי חובתם. או דילמא לא מהני, דכיון דסתרי אהדדי, דהרי ודאי אחד מהאתרוגים פסול, לא מהני ספק ספיקא. ואם נימא כך, גם אם יקחו שניהם מאותו האתרוג לא יועיל. וכן היה נראה בפשוטו. ואם כן בגוונא דהגרעי"א נמי.

[ונהי דבגוונא דהגרעי"א הצד שיצא מחיובו של חד, דהיינו דהמשמיע הוא זכר, הוא הצד של סיבת החיוב של אידך, דהיינו דאז חייב, אך מאי שנא מכאשר התרתי דסתרי בסיבת הפטור].

ה. נפל השני לים

הנה אם יפול השני לים, יש לעיין אם יועיל, דבדרבנן בכהאי גוונא כתב הש"ך דאינו מועיל אף אם נפל לים.

והנה ממה שכתב בש"ך דטעמא דנפל דכבר איתחזק איסורא, אם כן לא שייך זה בנידון דידן. אך להסוברים דספיקא דרבנן לקולא אף באיתחזק איסורא, על כרחך דטעמא אחרינא איכא, והיינו דכבר נקבע הדין לחומרא, ואם כן גם בכהאי גוונא יש לומר הכי. וצריך תלמוד.

עשה ב' ספיקות דסתרי אהדדי

הנה בהא דלא עבדינן ספק ספיקא דסתרי אהדדי, וכן בספיקא דרבנן דלא עבדינן תרתי דסתרי, יש לעיין אם עביד להתרתי דסתרי, האם אמרינן דודאי עביד איסורא ומיתסרא לעדות מעיקר הדין:

א. צדדי הספק

הנה לחד גיסא יש לדון דנפסל, דהא ממה נפשך עביד איסורא, אמנם לאידך גיסא יש לדון דאינו נפסל, דהרי בראשון אינו נפסל, דאכתי לא עשה רק חדא, ובשני יאמר דממה נפשך אם הראשון אסור הרי בלאו הכי עשאו ומה נוסף בעשיית השני, ומכח השני לחוד אי אפשר לומר שודאי עשה איסור ופסול לעדות, שהרי באפי נפשה מותר.

ב. במהרי"ט מבואר דאסירא

הנה אשכחן בזה פלוגתת רבנן בתראי, דהנה במהרי"ט (יו"ד ח"ב סי' א' ד"ה ועל, הובא בשב שמעתתא א' פ"א) הקשה לשיטת הרמב"ם (פ"ט הל' טומאת מת ה"ב, פ"י הל' כלאים הל' כ"ז) דספק דאורייתא מן התורה לקולא, אמאי בעינן קרא דספק ממזר מותר, הא בלאו הכי כל הספיקות לקולא, ותיריך במהרי"ט דכי שריא רחמנא ספק ממזר, לגמרי שריא שיהיה בתורת ודאי ולא בתורת ספק, ונפקא מינה בהיו ממזרת וכשירה שנתערבו אם שרי ליה לקחת תרוייהו בזה אחר זה, דמפאת ספיקא לקולא הרי ממה נפשך חדא מתרוייהו אסירא, והוה תרתי דסתרי ואסירא, ואהא אתי קרא דממזר ודאי ולא ממזר ספק למשרי. חזינן דבלא קרא אסירא אע"פ דכל חדא מינייהו שריא.

ג. לחלק אם התכוון לכך מתחילה

אך אולי יש לחלק, דכאשר עשה הראשון בהיתר על מנת למיעבד רק הראשון, ונמלך ועשה השני, בזה יש לומר דגם השני מותר מן התורה ורק מדרבנן אסירא, משא"כ כאשר מתחילה דעתו היתה למיעבד תרוייהו בזה אחר זה יהא אסירא מן התורה, ואם כן תירוצא דמהרי"ט על הרמב"ם יהא דוקא בכהאי גוונא, אבל לישנא דמהרי"ט משמע דאיירי בכהאי גוונא דנמלך ואפילו הכי הוה אסירנן בלא קרא.

ד. בחידושי הרי"ם מבואר לא כך

אמנם בחידושי הרי"ם (תשובות יו"ד סי' ט) כתב דיש לומר דבתרתי דסתרי שריא מן התורה.

ואייתי בחידושי הרי"ם דבסוגיא בשבועות (י"ט א') לכאורה מבואר לא כך, דבשני שבילין ברשות הרבים אחד טמא ואחד טהור, והלך בשביל אחד ונכנס לבית המקדש, דזה מותר מן התורה כיון דספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור, והזהו וטבל ואחר כך הלך בשביל השני ונכנס לבית המקדש, חייב קרבן, חזינן דאסירא מן התורה בכהאי גוונא. אך דחה בחידושי הרי"ם, דבאמת מותר אלא דמכל מקום מייתי קרבן דידיעין דממה נפשך קא עבר אחיוב קרבן.

ה. הכה וחזר והכה

הנה אמרינן (מכות ט"ז א') בספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון, שהכה אב זה וחזר והכה אב זה, חייב משום מכה אביו, דהרי ממה נפשך אחד מהם הוא אביו. [למאן דאמר התראת ספק שמה התראה]. ותיקשי להרמב"ם דהספיקות מותרין, הרי בכל הכאה אזלינן

ספק דהרצועות אלו הן מתפילין של רש"י, ואם תמצא לומר שהם של רבינו תם דלמא הדין כרש"י ולא קדשי במה שנשתמשו בהן לשל רבינו תם. וכן איפכא].

וכתב דלא הוה ספק ספיקא דסתרי אהדדי, כיון דלאחר שיחליט לעשות הא לא יוכל לחזור, והיינו דמכיון שמייחדו לאחד מהם או לשל רש"י או לשל רבינו תם, אי אפשר לבא לידי קולא בהיפוך.

ותיקשי הרי מהני תנאה, דיכול לייחדו לתפילין של רש"י או רבינו תם רק בתנאי, ונמצא דיתכן דאחר כך ישתמש בהרצועות לתפילין של רבינו תם, ואם כן אכתי סתרי אהדדי, אלא על כרחך דלא אמרינן הכי מכיון דאינו מצוי שמייחד הרצועות על תנאי. והיינו כסברא הנ"ל דלא שכחא שיקרא בספר תורה אחר באותו יום.

תקיעת שופר בטומטום

הנה אשכחן דינא דתרתי דסתרי במצוות אף בב' בני אדם:

א. טומטום אינו מוציא טומטום

הנה תניא במסכת ראש השנה (כ"ט א') טומטום אינו מוציא בתקיעת שופר אף טומטום כמותו. ופירש רש"י, דשמא התוקע הוא נקבה והשומע הוא זכר.

והקשה בטורי אבן (שם) אמאי אינו מוציא, הא איכא ספק ספיקא לקולא, דילמא המשמיע איש, ואף אם לא, דילמא גם השומע הוה אשה ופטורה.

ותירץ בטורי אבן דהוה ספק ספיקא דסתרי אהדדי, משום דלפעמים אחר כך יהא איפכא, דאם טומטום אחר בא להוציא מאיזה מצוה של תורה שאין הנשים חייבות בו כמו קריאת שמע וכיוצא בו, ותאמר נמי שיוצא מחמת ספק ספיקא כזו, שמא המוציא איש ואם תמצי לומר אשה שמא זה הטומטום נמי אשה, נמצא דלהוציא הוא טומטום אחר אזלת לקולא מחמת ספיקא שמא זכר הוא והוה ספק ספיקא, וכשטומטום אחר בא להוציא אתה מספקת ליה בנקיבה והוה ספק ספיקא, ואם כן הוה תרתי קולי דסתרון אהדדי, ומשום הכי לא אמרינן כלל לספק ספיקא זה.

ב. לא הוה תרתי דסתרי

אמנם הגרעי"א (קמא סי' ז') תמה על דברי הטורי אבן, דאף בהיו כמה טומטום שתקעו, לעולם יש ב' צדדים דלא סתרי אהדדי, דלכולהו יש ספק ספיקא דילמא תרוייהו זכרים ודילמא תרוייהו נקיבות. וכן הוה בתוספות המשניות להגרעי"א (פ"ג דראש השנה מ"ח).

[הנה בספר תפארת ירושלים (על המשנה שם) כתב דבאמת קושיית הגרעי"א על הטורי אבן אלימתא, אך אכתי נימא דהוה תרתי דסתרי, דהרי אם הטומטום שהשמיע השופר, הוא מסופק אם כבר יצא ידי חובתו, אז תהיה הספק ספיקא איפכא, דילמא אשה הוא ולא נתחייב כלל, ואם תמצי לומר שהוא זכר והוה בר חיובא, דילמא כבר יצא ידי חובתו. ולא הבנתי מה בין גוונא דתפארת ירושלים לבין גוונא דהגרעי"א, הרי בתרוייהו הוה ספק ספיקא דסתרי אהדדי, ואם בגוונא דתפארת ירושלים הוה סתרי אהדדי אם כן גם בגוונא דהגרעי"א].

ג. עוד גוויני בפלוגתא טורי אבן והגרעי"א

הנה פלוגתת הטורי אבן והגרעי"א תהא נמי בשני אנשים ספק טמאים שטבלו בספק מקואות, והמקוה הראשון ספיקו אם ניקב בשופרת הנוד ונתחבר לאוצר המים, והשני ספיקו דאם ניקב אז המים זוחלין, וידעינן דאם ניקב חד ניקב גם השני.

וכעין זה משכחת לה שהיה שני אנשים ספק טמאים ויש מקוה כשר ופסול שנתערבו וטבל כל אחד במקוה אחרת.

דהנה להגרעי"א יהיו שניהם טהורים מפאת דאיכא לכל אחד ספק ספיקא, חדא, דדילמא טהור, ואם תמצי לומר שטמא, מכל מקום ספק שטבל במקוה כשירה, משא"כ להטורי אבן יהיו טמאים, דהוי ספק ספיקא דסתרי אהדדי, דאם הראשון טבל השני לא טבל ואם השני טבל הראשון לא טבל.

והנה בהני גוונא יש לדון מפאת חזקת טומאה, ותליא בדין ספק ספיקא כשספק אחד שקול וספק אחד כנגד חזקה.

ד. מסופקים אם נטלו אתרוג

תו משכחת לה ששנים מסופקים אם כבר נטלו אתרוג, ועכשיו איכא אתרוג כשר ופסול שנתערבו חד בחד, ולקח כל אחד אתרוג אחר מהשנים שנתערבו.

והקשה בבאר היטב (מובא בהגרע"א שם), אמאי מקילינן משום ספק ספיקא, הא הוי תרתני דסתרי, דהרי על ידי האי ספק ספיקא יצטרך להתיר כל חתיכה וחתיכה, וזה אי אפשר, דהרי אם יאכל את כולם יעבור ממה נפשך איסור, דעל כרחך אחד מהחתיכות הוא ספק איסור.

ותירץ בבאר היטב, דדוקא באותה חתיכה אמרינן לדינא דתרתני דסתרי, משא"כ הכא דהתרתני דסתרי נעשה רק על ידי אכילת כל החתיכות אבל באכילת כל אחד לעצמו אין כאן סתירה מוחלטת של הספק ספיקא.

מעתה בהא דאתרוגים שרי, דהרי התרתני דסתרי הוה רק על ידי שאר האתרוגים.

אך כתב הגרע"א דהוא תירוץ דחוק, דמה הפרש איכא בין גוף אחד לב' גופים.

ג. אין אצלו האיסור

הלכך כתב הגרע"א ליישב באופן אחר, דעיקר הסברא דשאני בהך דספק אחד בגופו ספק אחד בתערובת, דהספק ספיקא הוא דאין אצלו האיסור ולא דאומר דהאיסור אצל החתיכה השניה.

והיינו דלא מקרי ספק ספיקא דסתרי אהדדי מכיון דאע"פ דבתחילה כשאכל חתיכה אחת, דנין שמא אין אותה חתיכה שנפל לכאן וממילא אידך החתיכה היא החתיכה שנפלה, מכל מקום אכתי לא היינו דנין במפורש על החתיכה השנייה שזו היא שנפלה, אלא היינו דנין רק על החתיכה הזו שמא אין זו אותה חתיכה שנפלה, משום הכי כשאוכל החתיכה שנייה ודן שמא אין זו החתיכה שנפלה לא מקרי כל כך סתרי אהדדי, משא"כ בההיא דתוספות בנדה דהוה ספק ספיקא דסתרי אהדדי, היינו דבתחילה דנין דלא כספק השני. [דבתחילה דנתה בטענה שמא הולד זכר ואחר כך תדון שמא הולד נקיבה זה מקרי סתרי אהדדי].

לפי זה בהך דאתרוגים ליכא למימר דהוה ספק ספיקא, דהתם באמת הספק ספיקא הוא שכל אחד אומר דהאתרוג שהוא כשר, הוא אצלו ולא אצל השני. ואם כן הוה ספק ספיקא דסתרי אהדדי.

ד. יהא ודאי איסור

תו כתב הגרע"א דדינא דספק ספיקא דסתרי אהדדי דלא אמרינן, איתמר רק כשלצד אחד של הספק יהא ודאי איסור, [כגון בתוספות בנדה (שם) דספק אם ילדה, דלחצד דילדה יש כאן ודאי איסור בהני תרי ראיות], אך היכא דגם להך צד יתכן דלא יהא איסור, דהרי החתיכה הוה רק ספק איסור, לא מחמרינן, אף שיתכן שיהא איסור.

הלכך כתב הגרע"א בנידון של התשובה (שם) בכלי חרס ישנים מעורבים שלא נשתמשו בהם י"ב חודש ואינו יודע אם הם כלי בשר או חלב, דיכול להשתמש בהם כרצונו או לבשר או לחלב, ואע"ג דידעינן דיש בהכלים גם של בשר וגם של חלב, ואם כן הוה ליה תערובת חד בחד דלא מקילינן בדברנן, כתב הגרע"א דהרי הרוב ממין אחד ואם כן המין השני בטל ברוב, אלא דלא ידעינן אם הרוב חלב או בשר, ושוב הוה ליה ספק דמקילינן בדברנן.

אך כתב דהא הוה ספק ספיקא דסתרי אהדדי, דהא יתכן שיהא איסור ממה נפשך, דכלי אחד יחזיק לבשר ויתלה דרובם של בשר, וכלי אחד יחזיק לחלב ויתלה דרובם של חלב.

אך כיון דאינו מוכרח שיהא כן איסור, דהא יתכן שזה שיקח למין השני אינה מהרוב אלא מהמיעוט, הלכך לא מחמרינן ושפיר הוה ספק ספיקא. [דהרי אף כשעתה רוצה להשתמש לבשר, תופסין הצד שרובן של בשר, מכל מקום אם משתמש אחר כך באיזה כלי חלב לא יהא בו ודאי איסור, דאף אם רובן בשר מכל מקום שמא אותו כלי אחר שרוצה להשתמש בו חלב הוא באמת של חלב, אף דההיתר דשימוש חלב יהיה משום דשמא רוב חלב, מכל מקום אם ישתמש באחד בשר ובאחד חלב לכל צד לא נעשה ודאי איסור דשמא אתרמוי איתרמי ליה כלי של בשר לבשר ושל חלב לחלב].

מעתה לפי זה בהך דאתרוגים שפיר יצא, דהרי הכי נמי אינו מוכרח שיהא כאן איסור ודאי אף לצד אחד דהספק, דהרי יתכן שאחד מהם כבר יצא ידי חובתו מקודם.

ה. מעתה לענין נידון דטומטום

הנה לפי זה בהך נידון הנ"ל דטומטום בתקיעת שופר, שפיר נחלק הגרע"א על הטורי אבן, דאף באיכא שלשה, הא ליכא ודאי ביטול מצוה, ואם כן דאין כאן ודאי איסור.

אבל מכל מקום אכתי צריך עיון אמאי תמה הגרע"א על הטורי אבן

לקולא, אלא יהא ראייה למהרי"ט דבכגון תרתני דסתרי, דממה נפשך אחד מהשנים אסור, מיתסר להרמב"ם מן התורה.

ויש לדחות דאירי שמתחילה היה דעתו להכות שניהם, והיינו כהצד הנ"ל דאם דעתו למיעבד תרוייהו מודה החידושי הרי"ם.

ו. אסור לאדם אחד לאכול שלשתן

הנה כתב בתוספות רי"ד (בבא בתרא ל"א ב' ד"ה שתי) דבחד בתרי יבש יבשב, מותר לשלשה אנשים לאכול כל אחד אחת מהחתיכות, אבל אסור מן התורה לאדם אחד לאכול שלשתן, ואם אכל שלשתן חייב חטאת, שהרי ודאי אכל חתיכה של חלב.

ותיקשי הרי בכל חתיכה שאוכל נקטינן דשרי משום ביטול ברוב, ואם כן אמאי אסור כשאוכל כל השלש, אלא חזינן מהכא כמהרי"ט, דאע"פ דספק לקולא, אמנם באופן דממה נפשך איכא איסור, לא שרינן.

ויש לדחות דקרנן שאני כמו שכתב בחידושי הרי"ם הנ"ל, אי נמי דדעתו היתה לאוכלם בזה אחר זה.

ז. מצוה הבאה בעבירה

הנה הקשו תוספות בסוכה (ל' א' ד"ה משום) למה לי קרא דאין יוצאין ידי חובתו במצה של טבל, תיפוק ליה דבלאו הכי לא יצא מכיון דהוה מצוה הבאה בעבירה, דקא אכיל איסורא ונפיק ידי מצה.

ותיקשי, הא לחידושי הרי"ם משכחת לה שכל חצי כזית באפי נפשה שרי, כגון שלא ידענו מי ראה פני הבית ויש לו חזקת היתר, ומכל מקום ממה נפשך חצי מהכזית הוה מצה של טבל. נמצא דאין כאן מצוה הבאה בעבירה, דהרי אינו עובר על עבירה דאיכא חזקת היתר, אמנם לאחר דילפינן מקרא דמצה של טבל פסול, הרי ודאי חלק מהמצה הזה הוא טבל ולא יצא ידי חובתו. ואם כן לא קשה קושיית התוספות, דשפיר בעינן קרא דמצה של טבל פסול לפסול גם בכהאי גוונא.

ויש לומר דזה אינו, דמכל מקום גם הוה מצוה הבאה בעבירה, דזה שהוא טבל הוה אכילת איסור אלא דשרי משום אונס ושוגג.

ספק ספיקא דסתרי אהדדי

הנה הבאנו לעיל לדון, בגוונא דשני אנשים שמסופקים אם כבר נטלו אתרוג, ועכשיו איכא אתרוג כשר ופסול שנתערבו חד בחד, ולקח כל אחד אתרוג אחר מהשנים שנתערבו. האם יצאו ידי חובתם.

וצדדי הספק, מי נימא דשניהם יצאו ידי חובתם מכה ספק ספיקא, דספק שנטל כבר מקודם, וספק שעכשיו לקח אתרוג הכשר. או דילמא לא מהני, דכיון דסתרי אהדדי לא מהני ספק ספיקא, דהרי לא יתכן ששניהם יצאו ידי חובתם דהרי ודאי דאחד מהאתרוגים פסול. [וא"כ גם אם יקחו שניהם מאותו אתרוג לא יועיל]. וכן היה נראה בפשוטו.

והנה מצאנו בתוספות בנדה (כ"ט א' ד"ה תשב) דלא אמרינן ספק ספיקא דסתרי אהדדי. וכתב הגרע"א (קמא סי' מ"ט) לדון בזה בכמה כללים. ולפי הכללים שקבע הגרע"א יש לדון בנידון הנ"ל דאתרוג.

א. גוונא דתוספות בנדה

הנה עיקר דינא דלא אמרינן ספק ספיקא דסתרי אהדדי, מצאנו בתוספות בנדה, דהנה איתא במשנה בנדה (כ"ט א') המפלת ואין ידוע אם הוה ודא או לא, תשב מספק לזכר ולנקבה ולנדה.

והקשו בתוספות (שם ד"ה תשב) דהרי הוה ספק ספקא, דספק אם בכלל הוה לידה, ואף אם הוה לידה שמא היה זכר, ואם כן מדוע תשב לנקבה. ומתמצים תוספות, דאפילו הכי תשב לנקבה, דהוה תרי קולי דסתרו אהדדי, דאי מטהרת לה מטומאת נקבה משום ספק ספקא, הכי נמי נטהרנה ולא ניחוש לזכר, [ואם ראתה בלי"ד ומ"א טהור מספק ספיקא ולא ניחוש לזכר], ואם כן הוה תרי קולי דסתרו אהדדי דהרי אם היה ולד היה או זכר או נקבה.

ב. אחד בגופו ואחד בתערובת

הנה בספק אחד בגופו וספק אחד בתערובת, נחלקו בפוסקים אם שרינן משום ספק ספיקא.

היינו באופן דספק איסור נפל לתוך תערובת, נמצא דאיכא ספק ספיקא, ספק דילמא החתיכה מותר, ואם תמצא לומר שאסור, הרי אכתי ספק מצד התערובת דדילמא החתיכה שבידו אינו החתיכה של איסור.

וגם יש לעיין, דהא דינא דספק ספיקא דסתרי אהדדי היינו אף כשיהא ספק איסור, ואם כן מנא לן לחלק דדוקא כאשר לחד צד דהספק יהא ודאי איסור.

דהא האי סברא הנ"ל שכתב הגרע"א אינה מוכרחת, וחזינן דהגרע"א לא הקיל בהך דכלי חרס אלא בצירוף סניפים דהגעלה, ושיטת החכם צבי (סי' ע"ה וסי' פ') דלאחר י"ב חודש שרי, ושיטת הרא"ה [עיין שם].

עניני שבת

מיתת דוד המלך בשבת

הנה אמרינן בגמרא שבת (מ"ג ב', קמ"ב ב') שהתירו לטלטל מת על ידי שמניח עליו ככר או תינוק.

וכתב בשולחן ערוך (סי' ש"א סע' ג') דלאו דוקא ככר או תינוק, דהוא הדין אם מניח על המת כל חפץ אחר, כגון בגדים שהוא לובש, חשוב כנותן ככר או תינוק.

תו כתב (שם סע' ד') דיש מי שאומר שלא הצריכו ככר או תינוק אלא למת ערום, אבל אם המת לבוש בכסותו, אין צריך ככר או תינוק, ובביאור הלכה (שם) כתב דאינו מוסכם דהרי הבגדים טפלים אליו ולא חשיב ככר או תינוק.

[ודע, דנראה דאם בכיסו המת יש חפצים זה מהני בתור ככר או תינוק לכולי עלמא].

והנה כתב בט"ז (שם סק"ד) שמעתי מקשים, דהרי אמרינן בגמרא שבת (ל' ב') לענין דוד המלך ע"ה שמת בשבת, דהצריכו להניח עליו ככר או תינוק כדי לטלטלו, והרי דוד המלך היה בבגדיו, דהרי איתא (שם) שמת כשהיה באמצע לעסוק בתורה, ואם כן אמאי לא היה מותר לטלטלו מחמת דהיה מונח עליו בגדיו שהוא כמו ככר או תינוק.

א. בגדי מלך אסורים לאחרים

כתב בט"ז (שם) דחכם אחד תירץ, דשאני בגדי מלך דאסורים לשאר בני אדם, ולא הוי ראוי לאחרים, ואם כן לא היו בגדי דוד מועילין לטלטל כמו ככר או תינוק. וכתב בט"ז דנכון הוא.

וכמו כן במגן אברהם (שם ס"ק ט"ז) הקשה קושיא הנ"ל בשם השל"ה, ותירץ כמו שכתב הט"ז.

ב. האם היו כלי שמלאכתו לאיסור

הנה לכאורה קשה דאכתי הבגדים של דוד המלך היו רק כלי שמלאכתו לאיסור, ואם כן אכתי יהיני כמו ככר או תינוק.

אך יתכן שאינם כלי שמלאכתו לאיסור אלא רק מוקצה מחמת גופו, ואם כן הבגדים לא יועילו.

ותליא בהא פליגי אחרונים [עיין באורך ספר שלמי יהודה (פתיחה חלק ז' ובהערה שם אות כ"ב)] בכלי שמלאכתו לאיסור ואינו ראוי לשום מלאכת היתר, כגון סיגריה, האם מותרת לצורך מקומו, והכי נמי הני בגדים אינם ראויים לשום מלאכת היתר.

עוד תליא בכלי שמלאכתו לאיסור גם בימות החול, כגון כלי מעיר הנידחת שאסור בהנאה, האם מותר לצורך מקומו, ונעייין בזה בתשובות אבני נזר (או"ח סי' נ"ה)), והכי נמי הרי הני בגדים אינם ראויים גם בימות החול.

ג. לא מהני כלי שמלאכתו לאיסור

אך באמת לא קשיא על תירוץ הט"ז, דהנה מבואר בפרי מגדים (סי' ש"א א"א אות ט"ו) דכלי שמלאכתו לאיסור לא מהני כמו ככר או תינוק, דהרי אסור לטלטל הכלי שמלאכתו לאיסור, דאע"פ דאיכא צורך להתיר לטלטל המת, מכל מקום אין זה חשיב לא לצורך גופו ולא לצורך מקומו, ואם כן אתי שפיר תירוץ הט"ז והמגן אברהם.

והנה כתב בתהלה לדוד (סי' ש"א אות ד') דנפקא מינה בדינא דהפרי מגדים, לעשות מחיצה המתרת באופן המותר בכלי שמלאכתו לאיסור, [כגון לענין תינוק הצריך להתפנות בפני ספרים], או להניח סיר של בישול על תפילין, דזה לא מקרי לצורך גופו, דאין כאן שימוש בגופו אלא רק להתיר הלכה.

וכן לפי זה ביש בסיס לדבר האסור שנעשה בשבת, לא נוכל להתיר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור ולהניחו על הבסיס כדי להופכו לבסיס לדבר המותר והאסור, דהרי האי צורך להתיר טלטול לא חשיב צורך גופו.

ד. האם בגדי מלך מותרים למלך אחר

הנה בספר תוספת שבת (סי' ש"א סע' ד') כתב להשיב על תירוץ הט"ז והמגן אברהם, דבגדי מלך מותרים לבנו שנעשה מלך, דמלך יכול להשתמש בשרביטו של מלך, ואם כן לא הוה מוקצה.

ובמנחת חינוך (מצוה תצ"ז) כתב דאסורים לבנו המלך, אבל בחקל יצחק (סי' י"ח) כתב להוכיח כדעת התוספת שבת, ואם כן הדרא קושיית השל"ה לדוכתא. ויהא ראייה להסוברים דבגדים לא מהני דבטלים לגוף.

דוד המלך החזיק ספר תורה

הנה הקשה בתפארת הגרשוני (הובא ביוסף דעת להשוואל ומשיב י"ד סי' שצ"ט) אמאי כשמת דוד המלך היה צריך לככר או תינוק כדי לטלטלו, הרי במלך נאמר שצריך ללכת עם ספר תורה על זרועו כל ימי חייו, ואם כן אמאי לא היה מותר לטלטל את דוד המלך אגב הספר תורה שהיה עמו. ואשכחן בזה כמה תירוצים:

א. היה אסור בטלטול

בחקל יצחק (סי' י"ח) תירץ דהרי מבואר בגמרא (שם) דבאתו שעה שדוד המלך מת, הלך לבוסתנא שברשות הרבים, אם כן לא יכל לטלטל עמו הספר תורה, דהוה טלטול ברשות הרבים. והספר תורה שבוזרו לא חשיב מלבוש, ולא דמי לתפילין דהוי מלבוש. [או דהבוסתנא היה יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה, והיה אסור לטלטל בו משום כרמלית].

ב. הספר תורה היה מוקצה

ביוסף דעת תירץ דהספר תורה היה מוקצה, דהרי ספר תורה של מלך מותר רק למלך לקרוא בו, ושלמה היה אונן ואסור בדברים שאבל אסור בהם.

אך קשה הא מותר לשלמה ללמוד דברים הרעים. אך יש לומר דאונן אסור לו מפאת דפטור מהמצוה דתלמוד תורה משום כבוד המת.

ואין להקשות דהספר תורה היה רק כלי שמלאכתו לאיסור, ואם כן יועיל כמו ככר או תינוק, דכבר הבאנו לעיל דברי הפרי מגדים דלא מהני בכלי שמלאכתו לאיסור.

ולומר דספר תורה הוי מוקצה מחמת חסרון כיס, הא חזינן דתפילין הוי רק כלי שמלאכתו לאיסור.

מעתה יש לעיין היאך מהני ככר או תינוק, הא יש כאן הספר תורה, ולא התירו ככר או תינוק אלא למת ולא כדי לטלטל מוקצה אחר. ולומר דהוה לגבי הספר תורה טלטול מן הצד, אינו כן דהא רצה גם לשמור הספר תורה ולטלטלו. ויש לומר דמכל מקום משום כבוד המת יהא מותר. ולפי זה כשיש על המת מוקצה יהא מותר לטלטל הכל על ידי ככר או תינוק. ועיין.

ג. משתמש בספר תורה

וכי תימא דיש ליישב קושיית החקל יצחק דלטלטל מת מחמת הספר תורה אסירא משום דחשיבא משתמש בספר תורה.

אך הנה כתב במגן אברהם (סי' קנ"ד ס"ק ט"ק י"ד) להתיר ליקח ספר ולהניחו תחת ספר אחר כדי להגביהו שיהא נוה לו לראות לעיין בתוכו, ויליף מהך דמבואר בגמרא מגילה (כ"ו ב') דכדי להתיר לכהנים ליכנס לבית הכנסת, לקחו הארון ושמו אותו בפתח וחצץ בפני הטומאה, וטעמא דשרי משום דחשיב שאינו משתמש בו כלום דמה לי שמונח כאן או כאן, ואם כן יש לומר דבנידון דידן נמי, דמכיון דאינו אלא מטלטלו לא חשיב משתמש בספר תורה.

ד. באמצע לימודו בהאי ספר תורה

עוד יש ליישב דאף אם הבוסתן היה בתוך החצר ומוקף מחיצות, נימא דדוד המלך למד אז בהאי ספר תורה ולא לקחו עמו על זרועו, אלא באמצע לימודו שמע רעש מהאילנות בבוסתנא ופנה לרגע לראות מה בבוסתנא.

ניתן לקבל את הגליון מידי שבוע במייל: L5703949@gmail.com

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.